

E l ő s z ó

Ez a kis kötet néhány tanulmányt tartalmaz annak a kísérletnek a tapasztalataiból, amely hosszabb előkészületi munka után 1974 szeptemberében indult három Csongrád megyei gimnáziumban a fakultatív képzési rendszer lehetőségeinek kipróbálására.

Az első kísérleti /előkísérleti/ évfolyam nyolc osztálya ebben a tanévben /1977-78/, a második kísérleti évfolyam nyolc osztálya pedig a következő tanévben fejezi be gimnáziumi tanulmányait. Nem vagyunk még tehát abban a helyzetben, hogy a kísérlet tapasztalatait teljesen megbízhatóan értékelhessük. Mégis - úgy gondoljuk - kár lenne várni a tapasztalatok közreadásával.

Az itt közzé tett "műhelymunkák", amelyeket tervünk szerint még néhány követni fog, a fakultatív gimnáziumi képzés szinte minden tartalmi, szervezési-szervezeti és módszertani problémáját felszínre hozzák. Megvilágítják azt a nagyon fontos kérdést is, hogy a fakultatív képzés egy meghatározott kísérleti modellje milyen személyi és dologi feltételekkel valósítható meg. A kísérleti tapasztalatokból, a kísérlet során felmerült problémákból a szerzők nem mindig jutnak azonos következtetésre; bizonyos problémák megítélését illetően talán korai következtetésekkel is találkozhatunk. De ez természetes is, mert - mint mondtuk - a kísérlet befejező értékelésének még nem jött el az ideje. A tanulmányok mégis, jelenlegi tartalmukkal is, sok segítséget adhatnak azoknak a gimnáziumoknak, amelyek a következő években a maguk lehetőségei szerint szintén bevezetik a fakultatív képzést. Éppen azzal adnak segítséget, hogy azokra az "ujdonságokra", amelyekkel a fakultatív képzés bevezetése során szembe fogják találni magukat, felhívja a figyelmet, már előre ösztönöz a legjobb megoldások keresésére, a mi kísérletünk során jelentkező buktatók elkerülésére.

Néhány fontos kérdésre már ebben az Előszóban is hadd utaljunk:

1. A fakultatív képzés bevezetése a gimnáziumban nem jelenthet az általános műveltség rovására menő "szakosítást". Természetesen hathatósan segíteni kívánjuk a tanulók felkészülését választott egyetemi-főiskolai tanulmányaikra vagy egy életpályán történő elhelyezkedésre, de nem a szűk éges és hatékony általános műveltség kárára. Éppen ezért mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a tanulók a III-IV. osztályban se hanyagolják el azoknak a tárgyaknak a tanulását, amelyekből fakultatív képzésben nem részesülnek. Ezt a valóságos veszélyt persze nem a fakultáció szülte, hanem az az egyetemi-főiskolai felvételi rendszer, amely csak a felvételi tárgyak tanulásában teszi érdekeltté a tanulókat. El kell azonban kerülnünk, hogy ezt a veszélyt a fakultatív képzés növelje.

2. A kísérleti modell szerint az I-II. osztály a képzés orientációs szakasza; egyik fő feladata tehát a tanulók adottságainak-képességeinek felismerése és felismertetése mind a tanulókkal, mind szüleikkel, hogy a második osztály végén a tanulók a képességeiknek és érdeklődésüknek megfelelő fakultatív tárgyakat válasszák. A sikeres orientáció érdekében új, a képzés szerves részét alkotó képzési formákat vezettünk be: felzárkóztató foglalkozásokat, képességeket feltáró orientációs tevékenységeket. Kétségtelen, hogy a fakultatív képzésnek ez az előkészítő szakasza izgalmas, szép feladat, de sokkal több problémát okozott, mint eredetileg gondoltuk. Korántsem sikerült minden tanulót képességeinek megfelelően irányítani; a fakultatív tantárgycsoportokba nem csak "oda való" tanulók kerültek, hanem oda nem valóak is. Menet közben több módosítást hajtottunk végre eredeti elképzeléseinken, de még így is maradt elég megoldatlan kérdés: hogyan kell továbbfejleszteni az orientációs képzési formákat és módszereket, melyek azok az orientálást gátló tényezők, amelyekkel - legalább is a jelenlegi körülmények között - még a tartalmilag és módszertanilag legkiválóbb ori-

entációs munka sem tud megbirkózni, és ezekből milyen pedagógiai konzekvenciák származnak.

3. Sok értékes tapasztalatot eredményezett a fakultatív tantárgycsoportos képzés első esztendeje a kísérleti harmadik osztályokban egyrészt a körülményeknek fent jelzett alakulása miatt, másrészt azért is, mert két kísérleti modell-variánssal dolgoztunk: az első variánsban a tanulók a mindenkire kötelező anyagot és a fakultatív "többletet" kiscsoportban együtt, szerves egységben tanulták, a másik variánsban a kötelező anyagot osztálykeretben és csak a fakultatív részt csoportban. Mind a tantervi, mind a módszertani problémák, valamint a szervezési kérdések rendkívül izgalmasak, érdekesek. A fakultatív képzés tantervei /programjai/ valóban csak kerettantervek, amelyeknek anyagát a tanár hajlékony módon a csoport és az egyének aktuális színvonalához alkalmazza, hogy minden tanuló a képességei szerinti "plafonhoz" juthasson el. A következő tervezett kötet tanulmányai részletesebben foglalkoznak majd a kísérlet eme területével.

4. A fakultatív képzés már az orientációs szakaszban is, de különösen a harmadik osztálytól rengeteg szervezeti-szervezési újdonság bevezetését kívánja. Már a képességfeltáró foglalkozások is a párhuzamos osztályok, sőt különböző évfolyamu osztályok tanulóiból összetevődő kiscsoportokban folynak, és a kiscsoportos képzés a harmadik osztálytól kiszélesedik. Nyilvánvaló, ha egy ilyen rendszerű képzéshez új iskolaépületet terveznek, az egészen más lesz, mint egy régi iskolaépület, amely az osztályrendszerű képzésnek felel meg, és fő jellemzője a tanterem. A kísérleti gimnáziumok azonban régi, hagyományos iskolaépületekben működnek, és ilyenekben fognak működni a fakultatív képzést bevezető többi gimnáziumok is. Meg lehet-e tervezni, szervezni, és hogyan ezekben a régi épületekben egy sok tekintetben új képzési rendszert; lehet-e és hogyan megfelelő órarendet

készíteni, helyiségeket biztosítani? - ezeknek a nagyon is lényeges kérdéseknek a megválaszolására is sok tapasztalattal gyűjtöttünk össze.

A közzé tett tanulmányok - ha nem is ez volt kimondott céljuk - jól ábrázolják a kísérleti folyamatot is: a tanárok felkészítését, alkotó közreműködésük biztosítását a tantervek készítésétől az eredmények megállapítását szolgáló mérési rendszer kidolgozásáig, a kísérleti terv egyes lépései megvalósításának értékeléséig, stb. Mithogy kísérletünk teljesen természetes közegben folyt le, és mint hogy a fakultatív képzésre áttérő valamennyi gimnáziumban lényegében hasonló kísérleti folyamat zajlik majd le, reméljük a kísérleti folyamat megszervezésébe való betekintés is hasznos lesz a fakultatív képzés bevezetését irányító szervezeteknek és a képzést megvalósító tanároknak.

Szeged, 1977. szeptember 13.

Dr. Ágoston György
egyetemi tanár,
a JATE Pedagógiai Tanszékének
vezetője